

LAUSUNTO

Helsinki 11.11.2025

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

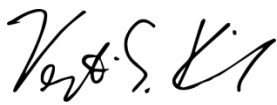
Viite: HE 116/2025 vp

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi toimeentulotuesta annetun lain, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain 64 §:n ja kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain 10 §:n muuttamisesta

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry on valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen kattojärjestö. SOSTE on sosiaali- ja terveyspoliittinen vaikuttaja ja asiantuntijajärjestö, joka rakentaa sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edellytyksiä yhteistyössä jäsenyhteisöjensä kanssa. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n varsinaisina jäseninä on lähes 250 valtakunnallista sosiaali- ja terveysalan järjestöä ja yhteistyöjäsenenä yli 70 muuta sosiaali- ja terveysalan toimijaa.

Lisätietoja: erityisasiantuntija Anna Järvinen, anna.jarvinen@soste.fi, p. 050 586 5677

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Vertti Kiukas
pääsihteeri

SOSTE

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
SOSTE Finlands social och hälsa rf
SOSTE Finnish Federation for Social Affairs and Health

www.soste.fi

SOSTE kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto ja tulla kuulluksi otsikossa mainitusta hallituksen esityksestä.

Tiivistelmä SOSTEn kannoista:

- Velvoitteet hakea ensisijaista etuutta sekä kokoaikatyötä ovat sinällään hyväksyttäviä. Tulee kuitenkin huomioida ihmisten erilaiset elämäntilanteet ja varmistaa, että kaikki tosiasiallisesti pystyvät täyttämään nämä velvoitteet. Kun ihmisellä on vaikeuksia etuuden hakemisessa, ei siitä tule rangaista perusosan alentamisella. Henkilöille, jotka eivät tosiasiallisesti kykene tekemään kokoaikatyötä, ei perusosan alentamista tule käyttää sanktiona.
- SOSTE ei kannata perusosan alennusten lisäämistä. Työttömyysturvan sanktioiden kiristymisen ja toimeentulotuen perusosan alennusten tiukentamisen seurauksena järjestelmästä on tulossa toimeentulotuen tarpeessa oleville kohtuuton ja epäoikeudenmukainen. Laissa tulisi olla selkeämmin määritelty perusteet tilanteille, jolloin alentamista ei tule tehdä.
- SOSTE vastustaa toimeentulotuen perusosien leikkaamista. Niiden taso on jo tällä hetkellä liian matala, eikä riitä kaikkiin niihin menoihin, joiden katsotaan sisältyvän perusosalla katettaviin menoihin.
- SOSTE ei kannata nk. suojaosan poistoa. Suojaosa on tuensaajille mahdollisuus vahvistaa omaa toimeentuloa, hankkia työkokemusta ja parantaa mahdollisuuksia kiinnittyä työelämään.
- Terveystuettomien tarpeellisen suuruuden ja välttämättömyyden arviointi ei saa johtaa tilanteisiin, joissa jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa olevat ihmiset jäävät ilman lääkettä sairauteensa.
- SOSTE on huolissaan esityksen köyhyyttä lisäävistä vaikutuksista. On vaarana, että esitetyt tiukennukset ehtoihin ja sanktioihin muodostuvat tosiasiallisesti syrjiviksi ja heikentävät entisestään niiden ihmisten asemaa, joiden perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat nykyiselläänkin kaikkein huonoimmin.
- Esityksen työllisyysvaikutusten arviointi on hyvin epävarmalla pohjalla. On vahvasti riskinä, että muutosten myötä työllisyys ei vahvistu ja syrjäytyminen kauemmas työmarkkinoilta lisääntyy.

Velvoite hakea ensisijaista etuutta

Esityksessä ehdotetaan, että tuen hakijan tulisi hakea hänelle mahdolliset ensisijaiset etuudet kuukauden määräajassa. SOSTEn mielestä periaatteena tämä on kannatettava. On myönteistä, että ihminen on omaa elämäntilannettaan vastaavalla etuudella. Toivottavaa on, että hän näin saisi myös tilanteeseensa vastaavia palveluja.

Moni kuitenkin kokee sosiaaliturvajärjestelmän monimutkaisena, mikä voi vaikeuttaa velvoitteen täyttämistä. Kaikilla ei ole voimavaroja hakea heille kuuluvaa sosiaaliturvaa kuormittuneessa elämäntilanteessa. Osalla hakemista vaikeuttaa puutteellinen digiosaaminen tai heikko kielitaito. Kun ihmisellä on vaikeuksia etuuden hakemisessa, ei siitä tule rangaista perusosan alentamisella. Ihmisiä tulee neuvoa hakemaan ensisijaisia etuuksia ja on varmistuttava siitä, että hakija ymmärtää asian.

Ensisijaisten etuuksien hakeminen tulisi toteuttaa mahdollisimman saavutettavalla ja asiakasystävällisellä tavalla. Kelan yhden hakemisen mallin laajentaminen laajasti perusturvaetuuksiin voi auttaa tässä.

Hakijalle asetettaisiin yhden kuukauden määräaika, jonka aikana ensisijaisen etuuden hakemus tulee saattaa vireille. Vireille saattaminen riittää, ja todetaan, että mahdolliset puutteet liitteissä on mahdollista korjata hakemusta täydentämällä. Esityksessä kuitenkin todetaan, että hakemisena ei pidettäisi sitä, että henkilö sinänsä saattaa hakemuksen vireille, mutta hän ei viranomaisen kehotuksesta huolimatta esitä hakemuksen käsittelemiseksi tarpeellisia selvityksiä, kuten esimerkiksi lääkärinlausuntoa. Lääkärinvastaanotolle pääsemisessä ja lausunnon saamisessa voi kestää pitkäänkin. Esityksen perusteluista ei selviä, hyväksytäänkö tällainen ihmisestä itsestään johtumaton viivästymä, vai pidetäänkö sitä yllä mainittuna kehotuksesta huolimatta tarpeellisten selvitysten toimittamattomuutena. Jos ihminen on tehnyt kaikkensa asian hoitamiseksi, ei lääkärintodistuksen saamisen viiveistä tulisi rangaista.

Velvoite hakea kokoaikatyötä

Myös periaate, että työkykyisen henkilön on haettava kokoaikatyötä, on sinällään hyväksyttävä. Ihmisten elämäntilanteet kuitenkin vaihtelevat ja tämä tulisi huomioida. Kaikilla toimeentulotuen saajilla ei ole mahdollisuutta tehdä kokoaikatyötä terveytensä tai muun elämäntilanteensa takia.

Esityksessä todetaan, että työnhakijan palveluprosessiin sisältyy palvelutarpeen arviointi ja tarkoituksenmukaisiin palveluihin hakeutumisen tukeminen ja palveluihin ohjaaminen. Ja, että huoli osa- tai vajaakykyisten tilanteesta tulisi näin otetuksi huomioon työvoimaviranomaisen kanssa käytävässä keskustelussa, työllistymissuunnitelman laatimisessa ja näiden taustalla olevassa palvelutarpeen arvioinnissa. Käytännössä tämä ei kuitenkaan aina riittävästi toteudu.

Toimeentulotuen varassa on niin kutsuttuja tosiasiaa työkyvyttömiä työttömiä, joiden työ- ja toimintakyky on heikko. Heidän tilanteitaan ei aina huomioida riittävästi, ja työnhakuvelvoitteiden täyttäminen on haastavaa. Esitettyjen muutosten toimeenpanossa tulee varmistaa, että henkilöille, jotka eivät tosiasiallisesti kykene tekemään kokoaikatyötä, ei perusosan alentamista käytetä sanktiona. Kuten esityksessä todetaan, terveysongelmia omaavien toimeentulotuluensaajien siirtyminen työvoimapalveluiden asiakkaaksi edellyttää tarkkaa yksilöllisten tarpeiden, toimintakyvyn ja jäljellä olevan työkyvyn selvittelyä. Tämä

arvioidaan lisäävän painetta työllisyysalueiden monialaisiin palveluihin ja palvelutarjontaan. SOSTE on huolestunut siitä, onko tähän riittävät resurssit.

Työttömyysturvalaki ei myöskään huomioi erilaisia perhetilanteita riittävästi. Kokoaikaisen työn vastaanottaminen ei ole tosiasiallinen vaihtoehto kaikille perhetilanteen vuoksi. Osassa pienten lasten tai esimerkiksi erityislasten perheissä osa-aikainen työ voi olla ainoa keino yhdistää palkkatyö ja hoiva. Osa-aikatyötä tekemällä moni yksinhuoltaja pysyy kiinni työelämässä ja lasten kasvaessa hän voi siirtyä kokopäivätyöhön.

Myös omaishoitajien kohdalla ehdotettu minimivaatimus 30 tunnin työajasta voi aiheuttaa kohtuuttomia tilanteita ja olla vaikeasti toteutettavissa sitovassa läheis- ja omaishoidon tilanteissa, joissa ei ole virallista omaishoidon sopimusta. On arvioitu, että noin 350 000 henkilöä on sitovan läheis- ja omaishoivan tilanteessa ja omaishoidon sopimuksen näistä ihmisistä on tehnyt todennäköisesti vain murto-osa, noin 50 000 henkilöä. Myös alueellinen eriarvoisuus voi lisääntyä, sillä kriteerit, joiden mukaan myönnetään edes alinta omaishoidon tukea, vaihtelevat merkittävästi eri puolilla maata.

Yksilöllisen harkinnan on oltava edelleen mahdollista, mikäli on ilmeistä, että kokoaikatyön hakeminen olisi hakijan kohdalla kohtuutonta tai epätarkoituksenmukaista.

Perusosan alennukset

Esityksessä ehdotetaan, että jos henkilö ei hae ensisijaisia etuuksia, tai ilmoittaudu kokoaikatyötä hakevaksi työnhakijaksi työvoimaviranomaiseen, voidaan toimeentulotuen perusosan suuruutta alentaa 50 prosenttia. Perusosan alentaminen jatkuisi niin kauan kuin henkilö ei olisi hakenut ensisijaista etuutta tai ilmoittautunut kokoaikatyötä hakevaksi työnhakijaksi. SOSTE ei kannata ehdotusta.

Näin suuri alennus etuuden tasoon on kohtuuton. Perusosan puolitus tarkoittaisi esimerkiksi yksin asuvan kohdalla, että hänen pitäisi kuukauden ajan kattaa 297 eurolla ravintomenot, vaatemenot, vähäiset terveydenhuoltomenot sekä henkilökohtaisesta ja kodin puhtaudesta, paikallisliikenteen käytöstä, sanomalehden tilauksesta, puhelimen ja tietoliikenteen käytöstä ja harrastus- ja virkistystoiminnasta aiheutuvat menot sekä vastaavat muut jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluvat menot.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että perusosan alentamisen prosessia tehostettaisiin niin, että alennuksen saisi nykyistä useampi työvoimapolitiittisesti moitittavasti menettellyt henkilö. Ensin kuukauden ajaksi perusosaa alennettaisiin 20 prosenttia. Jos ihminen ei korjaisi menettelyään, alennettaisiin perusosaa tämä jälkeen 40 prosenttia. Perusosan alennus voisi kestää enintään kuusi kuukautta. SOSTE ei kannata ehdotusta.

Esityksen seurauksena perusosan alentaminen veloitteen laiminlyönnin takia koskettaisi entistä useampaa. Esityksessä arvioidaan, että nykyisistä työvoimapolitiittisesti moitittavista

menettelyistä 75 prosenttia johtaisi perusosan alentamiseen. Samaan aikaan valmisteilla on myös esitys työttömyysturvaseuraamusten kiristämisestä. Siinä luovuttaisiin huomautuskäytännöstä ensimmäisen laiminlyönnin kohdalla ja karenssi tulisi heti. Toisesta laiminlyönnistä työnhakija menettäisi oikeutensa työttömyysetuuteen toistaiseksi. Muistiossa, joka käsittelee toimeentulotukimuutosten, yleistuen sekä työnhakijan palveluprosessin ja työnvälityspalveluiden kehittämistä koskevien ehdotusten yhteisvaikutuksia, arvioidaan nykyistä useamman työnhakijan jatkossa menettävän oikeutensa ansiopäivärahaan tai yleistukeen toistaiseksi. Jatkossa siis työttömyysturvan karenssija tulisi entistä useammalle, ja tämän esityksen myötä heille myös kohdistuisi jatkossa perusosan alennus.

Työttömyysturvan sanktioiden kiristymisen ja toimeentulotuen perusosan alennusten tiukentamisen seurauksena järjestelmästä on tulossa toimeentulotuen tarpeessa oleville, erityisesti pitkäaikaistyöttömille, kohtuuton ja epäoikeudenmukainen. Työttömyysturvan kahden laiminlyönnin jälkeen toistaiseksi menettänyt henkilö voi jäädä alennetun perusosan varaan jopa puoleksi vuodeksi ilman, että hänellä on tosiasiallista mahdollisuutta omalla toiminnallaan korjata tilannetta. Mikäli henkilö ei kykene työllistymään tai pääse opiskelemaan, voi hän saada työttömyysturvaetuuden takaisin maksuun vain osallistumalla kuuden viikon ajan työllisyyspalveluihin. Mikäli sopivaa palvelua ei ole tarjolla, ei hänellä ole mahdollisuutta omalla toiminnallaan palauttaa työttömyysetuuttaan ja saada perusosan alennusta katkaistua. Tämä on kohtuuton sanktio haavoittuvassa asemassa oleville ihmisille. Tällä hetkellä näyttää epätodennäköiseltä, että työllisyysalueilla palveluja pystyttäisiin tarjoamaan kaikille.

Kela päättäisi perusosan alentamisesta kirjallisessa menettelyssä kuukausi kerrallaan. Kelan tulee tehdä perusosan alennus aina, mikäli alentamiselle säädetyt edellytykset täyttyvät eikä alentamista voitaisi pitää yksilökohtaisen kohtuusharkinnan tuloksena kohtuuttomana. Muutoksen myötä Kelan työmäärä kasvaa ja myös työn haastavuus. Perusosan alentamiseen liittyvä harkinta on erittäin vaativaa ja vaatii henkilön tosiasialliseen tilanteeseen syvällistä paneutumista. Kun vastuu päätöksestä annettaisiin Kelalle, jonka päätöksenteko perustuu normitettuihin ohjeisiin, tulisi laissa olla selkeämmin määritelty perusteet tilanteille, jolloin alentamista ei tule tehdä: milloin perusosan alentamisen voidaan pitää kohtuuttomana ja milloin arvioida sen vaarantavan ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaisen välttämättömän toimeentulon. Nyt kohtuuttomina elämäntilanteina on määritelty esimerkinomaisesti vain läheisen kuolema tai vakava sairaus.

Lausuntokierroksen jälkeen esitykseen on lisätty Kelalle mahdollisuus pyytää sosiaalityöntekijän lausunto alentamiseen vaikuttavista tekijöistä. Perusosanalennuksia arvioidaan kuitenkin tehtävän 150 000 maksukuukauden ajalta vuodessa, joten lausuntoja tuskin on mahdollista kovin monessa tilanteessa pyytää ilman, että se lisäisi merkittävästi sosiaalihuollon työkuormaa. Tämä voi asettaa haavoittuvassa asemassa olevat ihmiset eriarvoiseen tilanteeseen, kun vain osan kohdalla elämäntilanteesta on sosiaalihuollon

näkemys käytettävissä. Kaikki Kelan perustoimeentulotuen asiakkaat eivät toisaalta ole sosiaalihuollon asiakkaita. Näkeekö Kela asiakkuuden, vai joudutaanko lausuntoja pyytämään ”sokkona”?

SOSTE katsoo, että lausuntoa tulisi pyytää aina, kun harkitaan perusosan alentamista 40 tai 50 prosentilla. Tämä on niin suuri leikkaus, että katsomme sen jo lähtökohtaisesti vaarantavan välttämättömän toimeentulon lähes missä tahansa tilanteessa.

Tutkimukset osoittavat, että toimeentulotuen saajille kasautuu monia hyvinvoinnin puutteita: heillä on esimerkiksi muuta väestöä heikompi terveys ja työkyky. SOSTEn jäsenjärjestöjen kokemuksen perusteella ihmisten laiminlyönnit johtuvatkin usein siitä, että he eivät ole työ- ja toimintakykyisiä työnhakijaksi. Viimesijaisen toimeentulotuen varassa olevilla ei välttämättä ole ollut pitkäaikaissairauden, vamman, iän, kielitaidon- tai neuvonnan puutteen vuoksi tietoa, taitoa tai kykyä toimia järjestelmän vaatimalla tavalla.

Esitetyt perusosan alennusten kiristykset osuvatkin todennäköisesti haavoittuvassa asemassa oleviin ihmisiin, jotka eivät välttämättä edes lue perusteellisesti päätöksiä ja ymmärrä, että heillä olisi mahdollisuus perustella tilanteensa kohtuuttomuutta, tai he eivät osaa perustella tilannettaan niin, että se otettaisiin huomioon kohtuullisuusharkinnassa. SOSTE on huolissaan siitä, että uudistuksessa jalkoihin jäävät ihmiset, jotka tukea erityisesti tarvitsisivat: toimeentulotuen varassa oleviin ihmisiin kohdistuu kaavamaisesti enemmän velvoitteita ja sanktioita, mutta palvelujärjestelmä ei tue heitä tilanteensa parantamisessa. Kuten esityksessäkin todetaan, erityisen haavoittuvassa asemassa olevina voidaan pitää esimerkiksi vailla vakinaista asuntoa olevia asunnottomia henkilöitä. Ilman asuntoa on vaikea työllistyä tai osallistua työllistymistä edistäviin palveluihin. Esimerkiksi tällaisissa tilanteissa ei ihmisiin tule kohdistaa lisää sanktioita, vaan varmistaa riittävät palvelut, joilla ihmiselle turvataan asunnon saanti ja tuetaan häntä asunnon pitämisessä ja elämäntilanteen parantamisessa.

SOSTE katsoo, että esitetyillä perusosan alennusten tehostamisilla tuskin on työllisyysvaikutuksia, mutta ihmisten toimeentulovaikeuksia niillä kyllä voidaan saada lisättyä. Esimerkiksi SOSTEn [Sosiaalibarometri](#) 2025 vastaajista valtaosa katsoo, että toimeentulotuen alentaminen ei edistä asiakkaiden työllistymistä: sosiaalityöntekijöistä näin ajatteli 77 prosenttia, Kelan toimihenkilöistä 55 prosenttia ja Kelan esihenkilöistä 49 prosenttia.

Esityksessäkin tunnistetaan muutosten huolestuttavat seuraukset: Perusosan pitkäaikainen alentaminen voisi lisätä syrjäytymisen, asunnottomuuden, mielenterveysongelmien ja lapsiperheköyhyyden riskiä. Näiden ilmiöiden kasvu voisi heijastua palvelujärjestelmään kasvavana palveluntarpeena esimerkiksi lastensuojelussa, aikuissosiaalityössä ja mielenterveyspalveluissa.

Velvoittavuutta lisättäessä tarvittaisiin neuvontaa ja ohjausta sekä panostuksia palveluihin, mutta hyvinvointi- ja työllisyysalueiden säästöpainheet haastavat tätä. Yksilöllisen ja

pitkäkestoisen työllistymisen tuen on todettu useissa pohjoismaisissa tutkimuksissa liittyvän sosiaalietuuksien varassa elävien ihmisten suurempaan siirtymiseen työmarkkinoille ([Blomgren & Saikku 2025](#)). Jos ihmisiä halutaan aktivoida ja saada mukaan työelämään, on heillä oltava voimavaroja muutokseen, kuten koulutusta, riittävä toimeentulo, fyysistä ja psyykkistä terveyttä sekä osallistumis- ja työllistymismahdollisuuksia. Sanktioiden sijaan pitäisi pyrkiä vahvistamaan ihmisten voimavaroja ja toimintakykyä. Tuen leikkausten sijaan ihmisten tilanne tulisi selvittää syvällisemmin ja ohjata ja tukea heitä toimimaan toivotulla tavalla.

Palvelutarpeen arviointi perusosan alennusten yhteydessä

Ohjauksia palvelutarpeen arviointiin hyvinvointialueelle ei enää tehtäisi automaattisesti perusosan alentamisen yhteydessä. Muutos siirtää vastuuta asiakkaan tilanteen kokonaisarviointista pois sosiaalihuollon ammattihenkilöiltä. Palkataanko Kelaan sosiaalihuollon ammattilaisia tekemään arviointia ja vai millä osaamisella sitä jatkossa tehdään? Kun automaattisen ilmoitusmenettelyn poistamista perustellaan sillä, että kyseiset ilmoitukset ovat valtaosin toimineet huonosti, tulee etsiä parempia tapoja tavoittaa tuen tarpeessa olevia asiakkaita.

Lainsäädännön arviointineuvosto katsoo lausunnossaan, että esityksestä jää osin epäselväksi, miten sosiaalihuollon palvelutarpeeseen ohjaamisen poistaminen vaikuttaa mahdollisiin palveluita tarvitseviin, ja kysyy, miten jatkossa varmistetaan, että näitä palveluita tarvitsevat ohjautuvat sosiaalihuollon palveluiden piiriin.

Esityksessä arvellaan, että oletettavasti sosiaalityön tarpeessa olevat asiakkaat päätyisivät sosiaalityön asiakkaaksi myös jatkossa joko täydentävän- tai ehkäisevän toimeentulotuen hakemisen kautta, monialaisten työllisyyspalveluiden kautta, jatkossakin tehtävien kuntouttavan työtoiminnan lainsäädännön ilmoitusten kautta, sosiaalihuoltolaissa tarkoitettujen huoli-ilmoitusten kautta tai lastensuojelulain mukaisten ilmoitusten kautta.

Mikäli ohjauksia palvelutarpeen arviointiin ei enää perusosan alentamisen yhteydessä tehtäisi, tulee tilanteen kehittymistä seurata tarkasti. Jos sosiaalityön tarpeessa olevien ihmisten ohjautuminen palveluun näyttää heikkenevän, tulee lainsäädäntöön tehdä korjauksia.

Perusosan leikkaukset

Esityksessä ehdotetaan yli 18-vuotiaiden perusosien tasoon leikkauksia. SOSTE vastustaa ehdotusta.

On todettu, että viitebudjetin perusteella toimeentulotuen perusosa on riittämätön pitkäaikaiseen käyttöön, ja että käytännössä toimeentulotuen lyhytaikaisuus toteutuu melko huonosti. Muun muassa yksinasuvan perusosassa on vajausta suhteessa kulutuskoriin, johon perusosa on tarkoitettu. ([Tervola & Mäkinen 2023](#).) Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen [Toimeentulotuki 2020](#) -raportin mukaan kaksi kolmasosaa toimeentulotuen saajista määrittyy

minimibudjettimittarilla mitattuna köyhiksi, eikä heidän tulotasonsa ole riittävä yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Ero niihin, jotka eivät ole oikeutettuja toimeentulotukeen on merkittävä: 97 prosenttia niistä, jotka eivät saa toimeentulotukea, eivät määriyty köyhäksi.

SOSTEn [kyselyssä](#) jäsenjärjestöt katsoivat (2024), että perusosien taso on jo nyt liian matala. Se ei riitä kaikkiin niihin menoihin, joiden katsotaan sisältyvän perusosalla katettaviin menoihin. Perusosa kuluu ihmisillä pitkälti pakollisiin ruoka- ja muihin kuluihin. Esimerkiksi harrastuksia on vaikea perusosasta maksaa, kuten myös omakustannettaviksi jääviä lääke- ja hoitokuluja tai paikallisliikenteen käyttöä. Myöskään puhelin- ja tietoliikennemenojen kattamiseen perusosa ei ole riittävä.

Vaikka lasten perusosia ei leikata, leikkaukset huoltajien perusosaan vaikuttavat suoraan myös lapsiin, kuten esityksessäkin todetaan. Esitys myös tunnistaa, että köyhyys lapsuudessa lisää riskiä syrjäytyä aikuisuudessa ja jättää pitkäaikaisia jälkiä hyvinvointiin. Esityksessä lieventävänä seikkana katsotaan olevan, että täydentävässä toimeentulotuessa on mahdollista tukea lasten harrastusmenoissa sekä välttämättömissä lasten hankinnoissa. Tarkoituksellista perustoimeentulotuesta leikkaamista ja ihmisten siirtämistä hyvinvointialueiden täydentävän ja ehkäisevän tuen piiriin ei voi pitää järkevänä.

Hallitus on jo tehnyt viime vuosina mittavia leikkauksia sosiaaliturvaan. Leikkaukset ovat osuneet erityisesti pienituloisimpiin ihmisiin. [Sosiaalibarometri 2025](#) kertoo, että hyvinvointialueiden ja Kelan asiakkaiden taloudellista tilannetta ovat heikentäneet erityisesti asumistuen leikkaukset, mutta myös tiukennukset perustoimeentulotuen enimmäisasumismenojen tarveharkintaan. Kiristykset ja leikkaukset ovat barometrin mukaan lisänneet pienituloisten ihmisten ahdistuneisuutta, ylivelkaantumista ja häättöjä. Myös ruoka-avun tarve on kasvanut.

[Sosiaalibarometri](#) kertoo myös, että sosiaaliturvaleikkausten lisäksi useat hyvinvointialueet ovat tiukentaneet linjaansa ehkäisevän ja täydentävän toimeentulon myöntämisessä. Etenkin täydentävää toimeentulotukea Kelan normit ylittäviin asumiskuluihin myönnetään nyt aiempaa kitsaammin, minkä lisäksi alueilla on ohjeistettu myöntämään toimeentulotukea harvemmin – tai ei lainkaan – esimerkiksi vuokra- ja sähkölaskurästeihin. Nämä kiristykset vaikeuttavat osaltaan asumiskulujen kanssa vaikeuksissa olevien pienituloisten ihmisten selviytymistä. Tilastot kertovatkin karua kieltä häättöjen määrän ja asunnottomuuden kasvusta Suomessa.

Ansiotulovähennyksen, eli ns. suojaosan poisto

Toimeentulotuki on byrokraattinen etuus, ja siinä on etuusjärjestelmän suurimmat kannustinloukut. Suojaosa on kannustanut ihmisiä työntekoon ja aktiivisuuteen. Se on tuensaajille mahdollisuus vahvistaa omaa toimeentuloa, hankkia työkokemusta ja parantaa mahdollisuuksia kiinnittyä työelämään.

Toimeentulotuen saajien työssäkäynnin vähäisyys ei ole kestävä peruste poistaa suojaosa. Esityksessä viitataan yhteen tutkimukseen perusteena sille, että suojaosa ei ole lisännyt toimeentulotukea saavien työskentelyä. Tuo tutkimus koskee ajanjaksoa 2002–2007, jolloin toimeentulotuen tilanne ei vastannut nykytilaa. Tutkimuksen johtopäätöksissä todetaan, että tulokset eivät osoita keskimäärin merkittäviä vaikutuksia työllisyyteen, mutta viittaavat mahdolliseen vaikutukseen naisten kohdalla. Ansiotulojen huomioon ottaminen paransi tutkimuksen mukaan yksiselitteisesti toimeentulotuen saajien asemaa ilman merkittäviä julkistaloudellisia vaikutuksia. Johtopäätöksissä todetaan, että politiikan näkökulmasta kokeilun vaikuttavuutta heikensivät useat tekijät: Jos ansiotulojen huomioon ottaminen olisi toteutettu yksilötasolla kotitalouden sijaan, kannustinvaikutus olisi todennäköisesti ollut suurempi. Lisäksi ansiotulojen huomioon ottamisen soveltamissäännöt vaihtelivat kunnittain. Nämä tekijät ovat muuttuneet, ja nykyjärjestelmässä ansiotulot huomioidaan yksilötasolla ja yhtenevästi Kelassa.

Esityksessä todetaan, että 150 euron suojaosan poistolla vahvistettaisiin kannustetta irtautua toimeentulotuesta ja siirtyä osa-aikatyöstä kokoaikatyöhön. Toteamus antaa ymmärtää, että toimeentulotuelta töihin siirtymisessä olisi kyse lähinnä ihmisen omasta valinnasta. Kuitenkin tutkimukset osoittavat, että toimeentulotuen saajista suurella osalla on työ- ja toimintakyvyn haasteita. Tällöin realistisin polku työelämään on pienten työkeikkojen tekeminen, ei suora harppaus avoimille työmarkkinoille. Jos suojaosa poistetaan, siitä ei seuraa henkilön työllistymistä kokopäiväisesti, vaan tämän pienenkin työnteon lopettamista taloudellisesti kannattamattomana. Osa-aikatyön lopettaminen voi sysätä henkilön kokonaan työelämän ulkopuolelle.

[Sosiaalibarometrin](#) 2025 vastaajaryhmistä enemmistö kannatti toimeentulotuen suojaosan säilyttämistä. Sosiaalityöntekijöistä tätä mieltä oli 75 prosenttia, Kelan toimihenkilöstä 75 prosenttia ja esihenkilöistä 66 prosenttia.

150 euron ”ylimääräisillä” tuloilla toimeentulotukea saava on voinut muun muassa maksaa normit ylittävän osuuden vuokrastaan, ostaa ruokaa sekä pitää yllä omaa toimintakykyään esimerkiksi johonkin harrastustoimintaan osallistumalla. Suojaosan poisto lisää kotiin syrjäytyvien määrää. Samoin riski vuokravelkojen ja siten häätöjen ja asunnottomuuden lisääntymiseen kasvaa.

Vähäisiksi katsotut avustukset

Vähäisiksi katsottavat muut tulot ja avustukset otettaisiin jatkossa huomioon täysimääräisesti muiden kuin alle 18-vuotiaiden osalta. Muutos koskisi mm. veronpalautuksia, erilaisia rahalahjoja sekä vanhempien antamia avustuksia. Niitä on tällä hetkellä jätetty huomioimatta yksin asuvan kohdalla 50 euroa ja kotitaloutta kohti 100 euroa. SOSTE ei kannata ehdotusta. Esimerkiksi sukulaisten antamat vähäiset rahalahjat sekä vapaaehtoistyöhön ja luottamustehtäviin liittyvät kulukorvaukset ja palkkiot tulisi jättää huomioimatta tulona.

Toimeentulotuki ei mahdollista pahan päivän varalle tai isompiin hankintoihin säästämistä. Vähäisten tulojen tai avustusten huomioimatta jättäminen on auttanut ihmisiä erilaisissa arjen hankinnoissa, joihin toimeentulotuki ei riitä. Monella on hankaluuksia pärjätä toimeentulotuella, ja esimerkiksi harrastuskulut (mukaan lukien koululaisen pyöräily-, luistelu- ja hiihtovarusteet), kampaamo/parturi käynti tai tärkeiden varusteiden (kuten talvitakki ja -kengät) ostot jäävät tekemättä. Näissä tilanteissa pienillä avustuksilla voi olla ihmiselle valtava merkitys.

Terveydenhuollon menot

Muina perusmenoina tarpeellisen suuruusina huomioitavat terveydenhuoltomenot rajattaisiin välttämättömiin terveydenhuoltomenoihin. Terveydenhuoltomenon tarpeellista suuruutta ja välttämättömyyttä arvioitaessa huomioitaisiin yleisesti hyväksytty hoitokäytäntö ja tutkimusnäyttö sekä uusien tai erityisen kalliiden lääkevalmisteiden osalta myös kustannusvaikuttavuus.

SOSTE näkee hyväksyttävänä, että jos lääkkeestä tai haavanhoitotuotteesta on olemassa kustannuksiltaan edullisempi, yhtä lailla asiakkaan terveydelle sopiva vaihtoehto, voi toimeentulotuen saajalta edellyttää kustannustehokkaamman vaihtoehdon käyttämistä.

Esituksessa todetaan, että perustoimeentulotuessa ei edellytettäisi kaikissa tilanteissa lääkkeen korvattavuutta sairausvakuutuksesta, mutta korvattavuudelle sekä valmisteen saamalle myyntiluvulle ja käyttöaiheelle voitaisiin antaa aiempaa suurempaa merkitystä arvioitaessa toimeentulotuen näkökulmasta menon välttämättömyyttä ja tarpeellista suuruutta. SOSTE muistuttaa, että sairausvakuutuksen lääkekorvausten ulkopuolella on tarpeellisia ja usein käytettyjä lääkkeitä, ja näiden lääkkeiden korvaaminen toimeentulotuesta ei saa vaarantua. On ongelmallista, jos oikeus arvioida lääkärin määräämän lääkityksen tarpeellisuutta annetaan Kelan etuuskäsittelijöille.

Terveydenhuoltomenon tarpeellisen suuruuden ja välttämättömyyden arviointi ei saa johtaa tilanteisiin, joissa jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa olevat ihmiset jäävät ilman lääkehoitoa sairauteensa.

Vuokra suoraan vuokranantajalle

Tilanteissa, joissa toimeentulotuen hakijan asunnon vuokravakuus on maksettu perustoimeentulotuesta, toimeentulotuen osuus asunnon vuokrasta maksettaisiin suoraan vuokranantajalle. SOSTE näkee, että tämä ehdotus on kannatettava silloin kun asiakkaalla on taloudenhallinnassaan puutteita ja on riskinä, että syntyy vuokravelkaa. Jo nyt vuokra voidaan maksaa suoraan vuokranantajalle, jos asiakas on laiminlyönyt vuokranmaksua.

Asiassa tulisi kuitenkin säilyttää harkintavaltaa. Ei kaikilla toimeentulotuen saajilla on elämänhallinnan ongelmia, vaikka he tarvitsisivat tukea vuokravakuuteen. Vuokran

maksaminen suoraan vuokranantajalle kertoo hänelle ihmisen olevan toimeentulotuen asiakas. Niille ihmisille, jotka haluavat itse huolehtia taloudenhallinnastaan ja vuokranmaksusta ja tekevät sen ilman ongelmia, tulee tämä mahdollistaa.

Taloudellinen osallisuus on oman talouden hallintaa koskevia mahdollisuuksia, tietoa ja taitoja, joiden pohjalta ihminen kykenee toimimaan itsenäisesti. Ehdotettu muutos olisi vastoin taloudellisen osallisuuden tunnistamista ja vahvistamista niiden ihmisten kohdalla, joilla ei ole ongelmia vuokranmaksussa. Vuokran maksaminen suoraan vuokranantajalle voisi päinvastoin passivoida ihmisiä, jos he tottuvat siihen, että vuokranmaksusta ei tarvitse huolehtia itse. Jos vuokra maksettaisiin aina suoraan vuokranantajalla, saattaisi toimeentulotuen alikäyttö lisääntyä, jos ihmiset eivät haluaisi tulla leimatuksi toimeentulotuen asiakkaiksi vuokranantajan silmissä.

Välttämättömien tietojen saaminen työttömyyskassalta ja rahalaitoksilta

Ensisijaisen etuusoikeuden selvittämiseen ja perusosaan alentamisharkintaan liittyen Kansaneläkelaitokselle lisättäisiin oikeus saada toimeentulotukiasian käsittelemiseksi ja ratkaisemiseksi välttämättömät tiedot työttömyyskassalta. Lisäksi toimeentulotukiasian käsittelyssä tarvittavien rahalaitostiedustelujen tekemistä yksinkertaistettaisiin. Jos välttämättömiä tietoja ei riittävästi saada toimeentulotuen hakijalta tai saajalta ja olisi perusteltua syytä epäillä hakijan tai saajan antamien tietojen riittävyttä tai luotettavuutta, Kansaneläkelaitos tai hyvinvointialue voisi esittää kirjallisen tietopyynnön rahalaitokselle. Toimeentulotuen käsittelijöiden tekemät tietopyynnot rahalaitoksille yhdenmukaistuisivat edellytyksiltään samanlaisiksi kuin useiden muiden sosiaaliturvaetuuksien, kuten yleisen asumistuen ja työmarkkinatuen, osalta on säädetty.

SOSTE katsoo, että esitetty välttämättömien tietojen saaminen työttömyyskassalta ja rahalaitoksilta on hyväksyttävää.

SOSTEn mielestä rahalaitoksilta tilitietojen saaminen tulisi mahdollistaa myös silloin, kun se asiakkaan näkökulmasta olisi toivottavaa ja helpottaisi hänen asiointiaan.

Toimeentulotukihakemusta varten asiakkaita vaaditaan toimittamaan tiliotteet. Esimerkiksi sellaisilla asiakkailla, joilla ei ole verkkopankkitunnuksia, tiliotteiden toimittaminen on työlästä, kun he joutuvat asioimaan henkilökohtaisesti pankissa. Tiliotteista saatetaan myös periä varsin korkeita palvelumaksuja. Jos Kela voisi pyytää asiakkaan puolesta tiedot suoraan pankeilta, helpottaisi tämä asiakkaan tilannetta.

Hyväksyttävien asumismenojen tarkentaminen

Perustoimeentulotuessa hyväksyttävien asumismenojen sääntelyä ehdotetaan tarkennettavaksi. Kuntakohtaista asumismenojen rajaa tarkistettaisiin vastamaan tarkastelujakson 60. prosenttipistettä, jos asumismenot olisivat nousseet tai laskeneet

edeltävän vuoden asumismenojen rajasta vähintään kolme prosenttia. Asumismenojen rajaa kuitenkin nostettaisiin tai laskettaisiin enintään viisi prosenttia vuosittain. Kunnassa esiintyvistä erityisistä syistä asumismenojen rajaa voitaisiin nostaa viittä prosenttia enemmän, mutta kuitenkin korkeintaan 10 prosenttia vuosittain.

SOSTE pitää tärkeänä, että rajat pidetään sellaisella tasolla, joka vastaa kuntien todellisia vuokria niin, että ihmisillä on tosiasiallinen mahdollisuus löytää normien mukaisia asuntoja. Tällä hetkellä kohtuuhintaisista asunnoista on pulaa etenkin kasvukeskuksissa. Asumismenojen rajojen kehitystä tulee seurata ja tehdä muutoksia, jos tulee esiin, että normit eivät joillain alueilla vastaa kunnan tosiasiallista vuokratasoa, eikä ehdotettu sääntely huomioi tätä riittävästi.

Esityksessä todetaan, että jos hakija olisi muuttanut edellisen vuoden aikana sen vuoden kuntakohtaisen rajan kannalta sopivanhintaan asuntoon, mutta asunnon menot ylittäisivät kuntakohtaisen rajan seuraavana vuonna, hakija joutuisi etsimään uutta asuntoa mahdollisesti hyvinkin nopeasti juuri muutettuaan. SOSTE katsoo, että tämä on ihmisten arjen kannalta kohtuutonta. Asetuksessa tulisi taata riittävän pituinen suoja-aika, ennen kuin ihmiselle voidaan antaa uudelleen kehoitus etsiä halvempaa asuntoa.

Esitys heikentää erityisesti heikoimmassa asemassa olevien asemaa ja lisää köyhyyttä

Lainsäädännön arviointineuvosto toteaa lausunnossaan, että esityksessä tulisi arvioida tarkemmin vaikutuksia toimeentulotukea hakevien perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen, esimerkiksi sitä, voiko esityksen myötä henkilön oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon heiketä olennaisesti, jos henkilö ei itse ole kykenevä näistä asioista huolehtimaan.

SOSTE katsoo, että on vaarana, että esitetyt tiukennukset ehtoihin ja sanktioihin muodostuisivat tosiasiallisesti syrjiviksi ja saattavat heikentää entisestään niiden ihmisten asemaa, joiden perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat nykyiselläänkin kaikkein huonoimmin. Tämä on heikennyskiellon vastaista. YK:n TSS-komitea edellyttää, etteivät mahdolliset ihmisoikeuksien heikennykset koskaan, edes talouskriisissä, kohdistu suhteettomasti kaikkein heikoimmassa asemassa oleviin ihmisiin.

Toimeentuloturva- ja sosiaali- ja terveyspalvelulainsäädännön 2024–2026 muutosten yhteisvaikutukset eri ihmisryhmien perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen - arviointimuistiossa arvioidaan, että sosiaaliturvaleikkaukset eivät ole ongelmattomia perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden valossa, ja merkittävänä nähdään indeksijäädytysten lisäksi erityisesti toimeentulotukeen tehtävät leikkaukset. Muistiossa todetaan, että ”ihmisoikeussopimusten valvontaelinten linjausten mukaan leikkauksia ei pitäisi kohdistaa pienituloisimpiin taikka haavoittuvimmassa asemassa oleviin väestöryhmiin. Lapsen edun ja lapsen oikeuksien toteutumisen näkökulmasta tulisi välttää etenkin lapsiköyhyyttä lisääviä

politiikkatoimenpiteitä sekä toimia, jotka vaikuttavat heikentävästi lapsen huolenpidosta vastaavien asemaan. Tällaisia vaikutuksia ei nyt toteutettavien heikennysten yhteydessä pystytä kaikilta osin välttämään.” SOSTE katsoo, että tällaisia ihmisoikeuksia rikkovia heikennyksiä ei tule toteuttaa.

Toimeentulotukeen kohdistuvat leikkaukset ovat ristiriidassa myös aiempien etuusleikkausten perustelujen kanssa. Aiemmin on korostettu, että viimesijainen toimeentulotuki kompensoi ensisijaisten etuuksien leikkausten haitallisia vaikutuksia ihmisten asemaan. Nyt esitetyt muutokset, kuten perusosan leikkaus ja ansiovähennyksen poisto, kuitenkin vähentävät toimeentulotuen kykyä kompensoida ensisijaisten etuuksien leikkauksia.

Arviointimuistio myös osoittaa, että toimeentulotuki on kompensoinut huomattavasti aikaisemmin arvioitua harvemmin täysimääräisesti muiden etuuksien supistumista. Toimeentulotukea saaneista arviolta yli 80 prosentilla käytettävissä olevat tulot laskivat vuosien 2024–2025 muutosten seurauksena. Toimeentulotuen kokonaisuudistuksen vaikutuksesta tulonmenetykset kasvavat edelleen ja koskettavat lähes kaikkia toimeentulotuen saajia. Muistion mikrosimulaatiolaskelmat osoittavat, että vuosien 2024–2025 lakimuutokset lisäävät pienituloisten määrää 110 000:lla, joista alaikäisiä on 27 000. Kun huomioon otetaan ehdotetut toimeentulotuen uudistukset, nousevat luvut 124 000:een ja 31 000:een. Erityisen huolestuttavaa on lapsiköyhyyden kasvaminen. Toimeentulotukea saavien joukossa on paljon jo valmiiksi pienituloisia ihmisiä. Toimeentulotuen leikkaukset syventävät heidän kohdallaan köyhyyttä.

On kohtuutonta hakea edelleen lisäsäästöjä yhteiskunnan köyhimmiltä leikkaamalla jo valmiiksi matalan toimeentulotuen tasoa. Huoli toimeentulosta lisää stressiä ja ahdistusta ja voi vaikuttaa kielteisesti ihmisten mielenterveyteen ja hyvinvointiin sekä toimintakykyyn. Leikkaukset viimesijaiseen etuuteen pahentavat köyhyyttä, eriarvoisuutta ja syrjäytymistä, sekä horjuttavat yhteiskuntarauhaa.

Leikkaus oletettavasti lisääisi muun muassa ruoka avun tarvetta ja painetta järjestöjen tarjoaman avulle sekä diakoniatyölle. Jo nyt [Sosiaalibarometriin](#) vastanneista sosiaali- ja terveysjohtajista peräti 32 prosenttia ilmoitti, että ihmisiä ohjataan aiempaa enemmän järjestöjen tuen ja toiminnan piiriin hyvinvointialueen kustannusten hillitsemiseksi. Syksyllä 2024 [SOSTEn kyselyssä](#) valtakunnallisista sote-järjestöistä 73 prosenttia ja paikallisista sote-yhdistyksistä 43 prosenttia kertoi, että ihmisten taloudelliset ongelmat ovat lisänneet sote-järjestötoiminnan tarvetta. Tilanne on vaikea, koska samaan aikaan rahoitusleikkaukset vaikeuttavat järjestöjen mahdollisuutta vastata lisääntyneeseen avun kysyntään. Hallitus on päättänyt leikata järjestöjen rahoituksesta yhteensä 140 miljoonaa euroa, eli reilusti yli kolmanneksen, hallituskauden loppuun mennessä. Myös kirkon saamaa valtionrahoitusta on leikattu.

Työllisyysvaikutusten arviointi on epävarmalla pohjalla

Esityksessä työllisyysvaikutuksia on arvioitu sekä perusosan alentamista koskeville muutoksille (sanktiot) että perusosan tason alentamista koskeville muutoksille. Perusosan alentamista koskevien muutosten arvioidaan lisäävän rakenteellista työllisyyttä 800 henkilöllä ja perusosan tason madaltamisen 400 henkilöllä. Yhteensä rakenteelliset työllisyysvaikutukset olisivat siis noin 1 200 lisätyöllistä. Kuten esityksessäkin todetaan, arviot ovat hyvin epävarmoja. Myös lainsäädännön arviointineuvosto on kiinnittänyt lausunnossaan huomiota siihen, että esityksestä jää epäselväksi, voidaanko siinä mainitut työllisyysvaikutukset saavuttaa.

Perusosan alentamista koskeville muutoksille arvioituihin työllisyysvaikutusarvioihin sisältyy poikkeuksellista epävarmuutta. Esityksessä todetaan, että sanktioihin ”liittyvät työllisyysvaikutukset ovat epävarmoja koska lyhyen aikavälin työllisyyden vahvistuminen voi kumoutua kokonaan tai osittain, mikäli työllistymistä seuraavat työsuhteet ovat lyhytkestoisempia”. Tässä yhteydessä viitataan kansainväliseen tutkimukseen, jonka mukaan sanktiot heikentävät tulevien työsuhteiden laatua ja lisäävät työmarkkinoiden ulkopuolelle siirtymistä, ja suomalaisen tutkimukseen, jonka mukaan sanktiot eivät lisää pitkäaikaistyöttömien työnhakijoiden työllisyyttä vaan vähentävät heidän työvoimaan osallistumistaan. Vaikka esityksessä arvellaan, että ”ehdotetut muutokset vastaisivat tähän havaittuun ongelmaan siten, että toimeentulotuen saajalta edellytettäisiin nykyistä vahvemmin ensisijaisten etuuksien hakemista”, ei tästä ole mitään takeita. Yhtä hyvin voi käydä myös niin, että sanktioiden seurauksena henkilöt putoavat turvaverkkojen ulkopuolelle. Tutkimuskirjallisuuden perusteella on vahvasti riskinä, että muutosten myötä työllisyys ei vahvistu ja syrjäytyminen kauemmas työmarkkinoilta lisääntyy.

Epävarmuuksia sisältyy myös perusosan tason alentamista koskeviin työllisyysvaikutusarvioihin. Arviossa laskelmaan on valittu joustoestimaatti 0,1, joka ei suoranaisesti perustu mihinkään.

On myös syytä huomioida, että rakenteellinen työllisyys ei tarkoita tosiasiallista työllisyyttä. Rakenteellisten työllisyysvaikutusten muuttuminen tosiasiallisiksi työllisyysvaikutuksiksi vaatisi, että työn kysyntään liittyvät ongelmat ratkeaisivat ja Suomen talous pääsisi täystyöllisyyden tilaan. Ongelma on, että sosiaaliturvaetuksien leikkaaminen heikentää kotimaista kysyntää ja kasvua, mahdollisesti pitkänkin aikaa hystereesivaikutuksen vuoksi. Esimerkiksi Uuden talousajattelun keskus UTAKin huhtikuussa julkaisemassa ”Onko lääke vaarallisempi kuin tauti?” -raportissa arvioitiin, että vuosille 2025–2031 sovitut sopeutustoimet pidentävät Suomen matalasuhdannetta vuoteen 2031 asti. Kuten esityksessäkin todetaan, talouden heikossa suhdanteessa työllisyysvaikutukset ovat todennäköisesti pienempiä ja hyvässä suhdannetilanteessa vaikutukset voisivat olla arvioitua suurempia.